

illam pœnam patiuntur; ergo a fortiori dæmones. Antecedens de Fide est, animus Sanctorum ac puras statim recipere præmium essenziale: ut ex materia de Beatitudine suppono, et eadem est ratio de damnatis, tum quia de illis dicitur Job. 21: *Ducunt in bonis dies suos et in puncto ad inferna descendunt*, et Luc. 16; Dives statim *sepultus est in inferno*, et in flamma cruciatus. Consequentia vero probatur imprimis a paritate rationis, vel a fortiori, quia dæmones, ut moraliter credi potest, gravius peccarunt, generatim loquendo. Deinde, quia omnes damnati sive Angeli, sive homines sunt omnino extra viam; nam, ut Damascenus, dixit, l. 2. cap. 4, quod hominibus est mors, Angelis est casus, et ideo æqualiter constituuntur in termino damnationis; tum præterea, quia etiam animæ damnatæ, si quando in hoc mundo apparere permittuntur, tormentum ignis secum asserunt: ut multis revelationibus et apparitionibus ostensum est, quæ in Sanctorum historiis leguntur; tum denique quia eadem ratio ultimi præmii, et pœnæ in Angelis intervenit; sicut ergo sancti Angeli completam beatitudinem receperunt in termino viæ, aqua non recedunt, quando in hunc modum veniunt, nisi solum, quoad distantiam a loco cœlesti; ita omnino cum proportione de dæmonibus, et eorum pœna sentiendum est.

35. *Quid jam respondeant quidam ad objectionem positam n. 3. — Refelluntur.* — Ad objectionem ergo, theologi, qui dicunt ignem non torquere spiritus, nisi detentione violenta, dicunt posse torquere distantes dæmones, sola apprehensione, et firma credulitate, quod ad illum perpetuum carcerem et violentam detentionem immutabiliter destinati sunt; sed hanc responsionem supra rejicimus, quia revera illa non esset eadem realis pœna, nec potest esse tam gravis essentialiter, et secundum veram rerum æstimationem. Præterquam quod falsum supponit, quatenus in sola detentione substantialem pœnam ignis constituit. Supposita ergo nostra sententia respondent alii, dæmones quando in hunc mundum veniunt, non omnino separari localiter a toto igne inferni, sed portionem quamdam ignis secum afferre, quia in illa quodammodo sunt inclusi, eique uniti. Ita sentit Malonius 2, dist. 6, disput. 2, sectione 2, ad 8, et favere videtur Glossa citata Jacobi 3. Hanc vero responsionem merito impugnant Ægidius, in 2, dist. 6, quæst. 2, art. 2, et Argentina, in 4, dist. 44, quæst. unic., art. 4, quia licet non sit impossibilis absolute, requirit multa miracula, quæ sine necessitate

multiplicanda non sunt. Unum esset, quod ignis ille coram oculis nostris existens non videretur a nobis: aliud est, quod existens prope hominem, vel intra illum, ipsum non calefaceret, suspendente Deo concursu suum cum illo ad calefaciendum res alias præter dæmonem, vel ad immutandum visum. Aliud quod per alia corpora penetraret, cum illis eadem replens loca, ut si dæmon ingreditur cubiculum undique clausum, vel si quando legio dæmonum erat in uno homine, ita essent tot portiones corporalis ignis. Quæ omnia magna sunt miracula non necessaria; nec Glossa illa id dixit, nam verba ejus sunt: *Sicut gehenna semper ardet, ita Diabolus ubique sit, secum fert tormenta suarum flammarum*. Non ergo ipsum ignem, sed tormentum ignis secum afferre dicit.

36. *Probatiores responsio.* — Aliter ergo respondit Ægidius, tunc tormentum, prout recipitur in dæmone extra infernum existente esse idem, quod habet in inferno, non tamen esse ab igne, sed a Deo solo. Quod etiam potuit facere Deus: verumtamen nec decet, nec est ita consentaneum æternitati et immutabilitati illius pœnæ, nec proprie talis pœna diceretur *tormentum suarum flammarum*, ut dicta Glossa loquitur. Melius ergo dicitur, Deum, quia elevat ignem ad agendum in Spiritum, elevare etiam illum ut non minus agat in distantem spiritum, quam in propinquum; nam hoc non repugnat, cum conditio propinquitatis ad summum sit secundum naturalem ordinem necessaria et ad actionem, contactus virtualis, et essentialis dependentia sufficiat, quæ sine illa conditione absque repugnantia subsistere possunt: ut aliis locis tractando de divinis instrumentis, et de Christi actione per suam humanitatem, et sacramenta declaratum est.

CAPUT XVII.

NONNULLA DUBIA CIRCA LOCA PŒNALIA MALORUM ANGELORUM RESOLVUNTUR.

1. *Primum dubium.* — *An omnes dæmones alternent infernum cum hoc aere, necne.* — *Quid censuerit Cano.* — *Expugnatur.* — Præterea, de prædictis locis diximus, nonnulla circa eandem interroganda supersunt, quæ breviter expediri possunt. Unum est, an omnes dæmones nunc in inferno sint, nunc vero in hoc aere, vel iidem semper in uno loco alii in alio permaneant. Hoc posterius docuit Cano, ut ex iis, quæ de illo supra refert Bannez, colligi

potest. Aiebat enim quosdam dæmones jam accepisse consummatam pœnam ignis, hosque a principio detrusos fuisse in infernum, ut ibi semper essent, alias vero relictos esse in aere absque pœna ignis; unde consequenter dicebat, illos priores gravius peccasse. Sed præter falsam opinionem jam impugnatum, quod principes aeris hujus non sentians pœnam ignis, reliqua voluntaria sunt, et sine fundamento dicuntur. Nam, ut creditur, quo fuerunt Angeli perfectiores in natura inter eos, qui ceciderunt, eo gravius peccarunt: quo posito juxta illam opinionem sequeretur, omnes Angelos, qui in inferno semper alligati sunt, esse ex prioribus ordinibus Angelorum, eosque nunquam exire ad exercendos homines, sed tantum inferiores, qui levius peccarunt. Consequens autem non solum est gratis dictum, sed etiam est parum consentaneum Scripturis et Patribus. Nam Paulus, ad Eph. 2 Diabolum vocat *principem potestatis aeris hujus*; per quem Hieronymus, ibi *Satanam*, et Diabolum, cæterorum principem, cujus alii sunt satellites, intelligit, estque communis expositio, et ille dicitur princeps aeris hujus, quia etiam ille in aere versatur, et per seipsum interdum tentat ut de Eva et de Christo creditur, et fortasse etiam alios sæpe tentavit: et in cap. 6, spirituales nequitas, quæ *in cœlestibus*, id est, in aere versantur, vocat idem Apostolus, *principes et potestates, et rectores tenebrarum*; non sunt ergo ex solis inferioribus ordinibus malorum Angelorum. Item, Apoc. 12, ubi (juxta probabilioris sensum) describitur prælium inter bonos et malos Angelos, quod in Ecclesia militante super salutem hominum geritur, *Draco et Angeli ejus*, pugnare dicuntur, qui Draco sine dubio est Lucifer, qui ibidem dicitur, *serpens antiquus, Diabolus et Satanus*. De quo postea subjungitur: *Væ terræ et mari, quia descendit Angelus ad vos habens iram magnam*. Ergo etiam Lucifer interdum in hoc aere versatur; unde cap. 20, dicitur pro aliquo tempore missum esse in abyssum, et ibi clausum, et postea solvendum esse de carcere, et exiturum, ut seducat gentes, et alia multa similia ibi leguntur.

2. *Vera resolutio dubii.* — Quibus consideratis longe probabilius videtur, nullos dæmones esse semper inferno alligatos, nec alios ita esse in hoc aere, ut nunquam in infernum descendant: sed alternatis vicibus nunc istos in altero ex dictis locis versari, prout sentit Magister, in 2, d. 6, § *Solet autem*, et ibi Ægidius, d. art. 2, et Bonaventura, art. 2, q. 1,

Alensis, d. 2, quæst. 100, memb. ult., a. ult. Nam Scriptura indifferenter de spiritibus malis dicit versari in hoc aere: et de dracone et Angelis ejus universaliter dicit contra homines militare in hoc mundo; ergo non possumus cum fundamento distinguere duos ordines (ut sic dicam) malorum Angelorum, unum assistentium in inferno, alium ministrantium in hoc aere; nec enim propter majora, vel minor peccata, uni vel alteri loco destinati sunt. Ut Cano de suo excogitavit, sed omnes propter peccata sua inferno ex se deputati sunt, et omnes propter electorum perfectionem permissi sunt in hoc aere aliquando saltem versari. Nihil ergo probabilius cogitari potest, quam quod alternis vicibus, in uno, vel alio loco existant, vel *secundum quod inter se habent deputata maledictionis officia*, ut Bonaventura dixit, vult prout variæ occasiones occurrunt, et princeps illorum ordinat, aut Deus permittit, vel interdum per bonos Angelos disponit.

3. *Secundum dubium.* — *An prædicta locorum alternatio duret usque ad diem Judicii necne?* — *Negare videtur Origenes.* — Potest vero ulterius interrogari, an hæc vicissitudo semper duret, usque ad judicium, vel antea propter aliquam occasionem aliqui dæmones, qui prius morabantur in aere, ante judicium in infernum perpetuo detrudantur: quam interrogationem insinuavit Magister, in 2, dist. 6, § *ult.*, et occasionem sumpsit ex Origenes, hom. 15, ad cap. 12. Josue, circa finem, dicente: *Puto sane quia sancti quique repugnantes adversus istos incentores peccatorum spiritus, imminuant exercitum dæmonum; et infra reddit rationem, quia nequam spiritus, cum vincuntur a sanctis, vel in abyssum, vel in exteriores tenebras, etc., abducuntur*. Hanc vero sententiam Origenes, Bonaventura ibi incertam reputat; Ægidius vero, quæst. 2, art. 4, multipliciter illam explicat, et ex parte vero dubiam relinquit. Confundit tamen duas quæstiones, quas oportet distinguere. Una est, an dæmon victus ab aliquo justo in aliqua tentatione, privetur potestate tentandi illum, vel alium; vel in illo genere vitii, vel in alio, vel pro aliquo tempore, vel semper; et hanc quæstionem præcipue tractat ibi Ægidius: nos vero de illa nunc non tractamus, pertinet enim ad materiam de tentationibus dæmonum, quam in sequentibus capitibus discutiemus. Alia ergo quæstio propria hujus loci est, an dæmones victi a justis relegentur perpetuo, et detrudantur in infernum; et in hoc sensu videtur locutus Origenes, etiamsi Magister in priori, et

cum magna limitatione illum interpretetur, scilicet, quod dæmon victus in aliqua tentatione non sinitur amplius tentare eandem personam in eodem genere vitii; at hoc modo non minueretur exercitus dæmonum, ut Origenes voluit.

4. *In prædicto sensu impugnatur Origenes, ex Scripturis.* — Dico ergo, in illo sensu non esse verisimilem sententiam Origenis, tum quia constat ex Scripturis, dæmonem semel, ac sæpius victum permanere adhuc in hoc aere ad tentandum. Id patet de Satana, qui Christum tentavit, et creditur fuisse Lucifer, quia non solum post primam et secundam Christi Domini victoriam persistit tentando illum, sed etiam postea in tempore passionis ejus, mortem ejus impedire tandem procuravit: et, ut ex locis citatis Apocal. constat, in tempore Antichristi gravissime Ecclesiam vexabit. Dæmon etiam, qui Job tentavit, etiamsi sæpius victus fuerit, non fuit in infernum detrusus, nec cum fundamento id affirmari potest: eademque ratio est de aliis; unde Matth. 12, dæmon victus dicebat: *Revertar in domum meam, unde exivi*, et Gregorius, lib. 3, Moral., cap. 8: *Antiquus hostis, quo valentius vincitur, eo adhuc ad insidias ardentius instigatur.* Ambrosius, lib. 4, in Lucam, de Diabolo, qui victus a Christo, recessit ab illo, ait: *Postea non tentaturus, sed aperte pugnaturus advenit.* Non ergo recessit usque id infernum, et licet aliquando recedere videatur, nam *instare formidat, quia refugit frequentius triumphari*, ut ibidem dicit Ambrosius, nihilominus semper ibidem perseverat, occasionem vincendi quærens.

5. *Impugnatur etiam ratione.* — Denique nulla est causa fingendi talem mutationem, et quasi punitionem dæmonis victi, ut quia desidiose forte tentavit, ideo detrudatur in infernum; nam vel hanc pœnam Deus imponit, et hoc improbable est, quia Deus non punit nisi peccantem contra ipsum, dæmon autem non peccat contra Deum in eo, quod remisse tentat, sed potius in eo quo tentat. Vel princeps dæmonum illam pœnam imponeret, et hoc etiam est ridiculum, tum quia non tantam habet potestatem: nam definire tempora reclusionis inferni, aut permissionis existendi in aere, solius Dei est, non Diaboli; tum etiam, quia diminuendo exercitium suum contra seipsum ageret diabolus, eo vel maxime, quia non vincuntur dæmones a sanctis propter negligentiam suam, sed propter gratiam Dei dantis fortitudinem victoribus suis: ergo propter hanc causam nulli dæmones recluduntur in infer-

num, usque ad diem Judicii. Alia vero illius reclusionis causa cogitari posset, si verum esset, unumquemque dæmonum solum ad unum hominem tentandum deputari, et finito suo munere in infernum redire, ut ibi perpetuo maneat; sed hoc fundamentum probabile non est, ut infra dicemus; et ideo simpliciter verum est, reclusionem dæmonum in infernum usque ad iudicium differri. Vide D. Thomam, 1 p., quæst. 114, art. 5, et Alensem supra.

6. *Tertium dubium an prædicta dæmonum vagandi libertas duret etiam in lege gratiæ.* — Consultitur etiam hac de re auctor in *Defensione fidei*, lib. 5, cap. 18. — Ultimo vero interrogari potest, an etiam nunc post Christi redemptionem, et in totò hoc tempore legis gratiæ libere versentur dæmones in hoc aere, saltem usque ad tempora Antichristi, et ratio dubitandi sumitur ex Apoc. 20, ubi, *Angelus de cælo missus apprehendit Draconem, serpentem antiquum, qui est Diabolus et Satanas, et ligavit illum per annos mille, et misit eum in abyssum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni, et post hæc oportebit illum solvi modico tempore.* In quo loco suppono, per mille annos non significari definitum tempus, sed totum tempus legis gratiæ, usque ad tempora Antichristi: ut est communis sensus Patrum et Ecclesiæ contra Millenarios. Deinde, sub Dracone videtur comprehendi totus exercitus malorum Angelorum ejus, quia alias non esset potentia ejus satis ligata ad finem ibi intentum, et ita de *Diabolo* simpliciter, id est, de tota potentia dæmonum videtur locum illum interpretari Augustinus, lib. 20, de Civ., c. 7 et 8, et clarius Prosper, in dimid. Temp., cap. 4. Ergo juxta illam Prophetiam nunc dæmones omnes sunt in inferno, et non in hoc aere caliginoso.

7. *Resolutio affirmativa et certa.* — Respondeo, certissimum esse, etiam nunc dæmonum multitudinem in hoc aere versari; nam post Christi redemptionem loquitur Paulus, cum dæmones vocat, *spiritualia nequitia in caelestibus*, et nunc etiam dæmones vexant homines, etiam fideles, et ideo ab Ecclesia obsessi exorcizantur, et Christus inter signa suorum discipulorum posuit, *dæmonia ejicient*, Marc. ult. Denique res clarior est, quam ut probatione indigeat. Si ergo in loco illo Apocalypseos admittatur expositio, ut sub Diabolo Angeli ejus comprehendantur, consequenter dicendum est, dæmonem non dici ligari quoad detentionem personæ in certo loco, sed quoad usum potestatis tentandi homines, ut Augus-

tinus exponit: non quod omnino non sinantur homines tentare, aut vexare, contrarium enim constat (ut dixi), sed quia non permittuntur tentare quantum possunt et cupiunt, nec quantum ante Adventum Christi solebant. Maximeque ligati sunt hoc modo respectu Christianorum et membrorum Ecclesiæ Christi, et præsertim prædestinatorum, ut vult Augustinus; qui consequenter per *abyssum* non intelligit gehennam, sed corda fidelium respectu quorum non est ligatus Diabolus, sed libere eos tentare et seducere permittitur, et ita facile expeditur objectio.

8. Verumtamen licet credendum sit, potentiam dæmonum fuisse per Christi redemptionem alligatam, juxta illud Matth. 12: *Nemo intrat in domum foris, ut vasa domus ejus diripiat, nisi prius alligaverit fortem, etc.* nihilominus non videtur in illo Apocalypsis loco de hujusmodi potestatis coarctatione sermo esse: tum quia illo modo multum receditur a proprietate verborum sine necessitate, ideoque magis videtur mystica expositio, quam litteralis; tum etiam quia illo modo, non solum videtur ligata potestas dæmonum respectu prædestinatorum post Christi adventum, sed etiam antea, propter CHRISTI merita prævisa; nunquam enim permissus est dæmon ita electos tentare, ut usque ad exitum ex hac vita illos vinceret: extra hunc vero articulum etiam nunc illos tentare, et sæpè vincere permittitur: nec solum ligata est ejus potestas respectu Ecclesiæ Christi et membrorum ejus, sed etiam respectu infidelium, non quidem æqualiter, sed quantum conveniens fuit, ut infideles ad Ecclesiam trahi, et a potestate dæmonum erigi possent: sic enim ad litteram verificatur sententia Christi, prius debuisse ligari fortem, ut possent vasa ejus ab eo diripi.

9. Probabilius ergo videtur ibi esse sermonem de solo Lucifero dæmoniorum principe, ut indicant verba, *Draconis, serpentis antiqui, Satanae et Diaboli*, per antonomasiam sic appellati, juxta illud Matth. 25: *Qui paratus est Diabolo, et Angelis ejus.* De solo autem Lucifero probabilissimum est ligatum esse per Christi imperium per realem detentionem ejus in *abyssu*, id est, in inferno corporeo et locali: in hoc enim sensu utitur sæpè Joannes voce illa in eodem libro, præsertim c. 9 et 11, et verba antecedentia et sequentia ejusdem loci satis id declarant; nam Angelus missus ad ligandum Draconem habere dicitur clavem abyssi: quod si intelligatur de aliquo Angelo ministro Christi, non potest de illo dici, quod habuerit corda

hominum pravorum in manu sua: si vero Christus ipse nomine Angeli ibi significetur, non potest illi attribui, quod dæmones in cordibus hominum alligaverit, et ad hoc, *habuisse catenam in manu sua*, ut ibi subditur; nam licet nomen *catenæ* per metaphoram usurpetur, non recte accommodatur ad corda hominum, nec per ullam metaphoram congrue dici potest Christus, alligasse catena, imo etiam coactione, et præcepto malos Angelos ad corda hominum infidelium: quod tamen optime dicitur de locali incarnatione; unde post illa verba subjungitur: *Cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanas de carcere suo, et exiet*, quod dure, et vix de cordibus hominum intelligi potest: proprie autem et facile de carcere loci infernalis.

10. *Reclusum nunc esse Luciferum probabile.* — Valde ergo probabile est ibi nunc esse clausum, et signatum Luciferum, et non esse permittendum inde exire usque ad ultima tempora tribulationis Antichristi; quod aliqui putant specialiter factum esse in congruentem pœnam, quia Christum per seipsum tentare, et usque ad mortem persequi ausus est. Melius autem dicitur factum esse in bonum electorum et Ecclesiæ, juxta secreta consilia divinæ providentiæ; ita docuit et exposuit Gregorius, libr. 4 Moral., cap. 13, alias 12, ut notavit, et docte confirmavit Ribera referens alios Apoc. 20, et sequitur ibi Viegas, Comment. 4, sect. 2, adduntque in confirmationem verba citata ex Matth. 12, et illa Joann. 12: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Quæ quidem loca non cogunt, alias enim habent expositiones: valde tamen consonant, et per dictam Gregorii sententiam et expositionem, optime ipsorum intelligentia completur, et sic etiam cessat objectio facta, quia quamvis Lucifer ligatus sit in inferno, ministri ejus permittuntur egredi, et in hoc aere caliginoso versari ad exercitium hominum, juxta mensuram, et modum in hoc tempore propter Christi merita jam consummata speciali Dei providentia, et gratiam præscriptum.

CAPUT XVIII.

UTRUM DAMNATORUM ANGELORUM MUNUS, ET VELUTI PROPRIUM MINISTERIUM SIT HOMINES TENTARE, SEU AD PECCANDUM INDUCERE.

1. *Ex resolutione capituli præcedentis de vagatione dæmonum in hoc mundo concluditur ali-quod eorum ministerium in eo.*—Hæc est libri